

7. NOVADPĒTNIECĪBAS RESURSU PIEEJAMĪBAS NODROŠINĀŠANA

Novadpētniecības materiāliem ieteicama brīva piekļuve jebkurā laikā, kad bibliotēka ir atvērta. Optimāla piekļuve novadpētniecības krājumam izvirzāma par prioritāti. Tomēr praksē tas ne vienmēr ir iespējams materiālu saglabāšanas un drošības dēļ. Retiem un trausliem materiāliem bieži vien nākas noteikt ierobežotu izmantošanu. Šādiem materiāliem jāapsver iespēja izveidot digitālas kopijas vai fotokopijas, kuras izsniegt lietošanai.

Starp novadpētniecības materiāliem var būt tādi, kas satur tendenciozu, sagrozītu, kļūdainu informāciju. Bieži vien rodas jautājums, vai šādiem materiāliem ir pieļaujama brīva piekļuve? Uz novadpētniecības krājumu, tāpat kā uz pārējo bibliotēkas krājumu, attiecas “Bibliotēku likuma” 5. pants, kurā noteikts, ka “Bibliotēku krājumos esošie iespaiddarbi, elektroniskie izdevumi, rokraksti un citi dokumenti neatkarīgi no to autoru politiskās, ideoloģiskās, reliģiskās vai cita veida orientācijas vai informācijas, kas tajos ietverta, ir pieejami ikvienai personai bibliotēku noteiktajā kārtībā.”¹ Tādēļ novadpētniecības bibliotēkās nedrīkst liegt šiem materiāliem piekļuvi, tomēr var norādīt uz kritiskas pieejas nepieciešamību.

Novadpētniecības krājumā var būt arī ierobežotas pieejamības dokumenti, piemēram, sensitīvi, konfidenciāli materiāli, kurus publiskot aizliedzis materiālu iesniedzējs vai atmiņu stāsta autors (piemēram, dzimtu vēstures pētījumi vai ģimenes arhīvi, kas ietver daudz personiskas informācijas, sensitīvus datus, fotogrāfijas, dienasgrāmatas, vēstules). Ar materiālu īpašnieku vai atmiņu stāsta autoru slēdzama vienošanās par piekļuves nosacījumiem, kur fiksēts, vai un kad materiāls ir publiskojams (piemēram, pēc 50 vai 70 gadiem vai tikai pētnieciskiem mērķiem), tostarp jāvienojas, vai atļauj publiskot brīvā pieejamībā tīmeklī. Ja cilvēks atmiņu ieraksta laikā atklāj, ka kaut ko nevēlas publiskot, vai, ja materiālu iesniedzējs nosaka, ka iesniegtie materiāli komerciāliem nolūkiem izmantojami tikai saskaņojot ar viņu, arī tas ir jāņem vērā.

Arī gadījumos, ja novadpētniecības materiāls nav brīvi pieejams, bibliotēkas katalogā tas noteikti atspoguļojams, turklāt bibliogrāfiskajam aprakstam jābūt pēc iespējas detalizētākam.

Apsverams, kuri novadpētniecības materiāli tiek izsniegti līdzņemšanai, bet kuri lietojami tikai uz vietas bibliotēkā (galvenokārt novadpētniecības uzziņu kolekcija un dokumenti, kas ir oriģināli un tikai vienā eksemplārā). Arī ar starpbibliotēku abonementa starpniecību izdevumus izsniedz tikai tad, ja ir dublikāti.

Strauji pieaugot attālināto apmeklējumu skaitam, arvien aktuālāks ir jautājums par attālinātās piekļuves nodrošināšanu. LBNDV 21. punktā uzsvērts:

Bibliotēkas novadpētniecības krājuma un pakalpojumu pieejamības pamatprincips — lokālas vērtības globālai pieejamībai. To nosaka gan vispārējā bibliotēku politika, gan bibliotēku novadpētniecības krājumu unikalitāte. Bibliotēkas uzdevums ir nodrošināt gan klātienē, gan attālināto pieejamību novadpētniecības krājumam.

Tādēļ jo īpaši būtiski ir novadpētniecības krājumu digitalizēt un nodrošināt tam tiešsaistes piekļuvi.

LBNDV, 22. punkts:

Veicināma novadpētniecības krājumu digitalizācija un digitālā satura pieejamība, cik vien iespējams, nodrošinot tiešsaistes piekļuvi. Nosakot, kuri digitālie novadpētniecības materiāli

¹ *Bibliotēku likums* [tiešsaiste]. 1998 [skatīts 2021. gada 21. aprīlī]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/48567-biblioteku-likums>

pieejami attālināti, ievērojams galvenais princips — ja nav autortiesību ierobežojumu, tad vērtīgākajiem, biežāk pieprasītajiem, interesantākajiem.

LBNDV, 23. punkts:

Veidojami jauni, tostarp digitāli resursi un e-pakalpojumi, plašāk un mērķtiecīgāk izmantojot jaunās tehnoloģijas un inovācijas.

Tomēr digitalizētajiem materiāliem attālinātu pieeju tīmeklī iespējams nodrošināt vienīgi tad, ja to neierobežo autortiesību un fizisko personu datu aizsardzība.

LBNDV, 26. punkts:

Materiālus publiskojot vai reproducējot, respektējams spēkā esošais autortiesību regulējums. Ar autortiesībām aizsargātiem darbiem, ja nav saņemta autora atļauja darba izmantošanai, attālinātai pieejai sniedzami tikai metadati, kurus šajā gadījumā jācenšas veidot īpaši detalizētus.